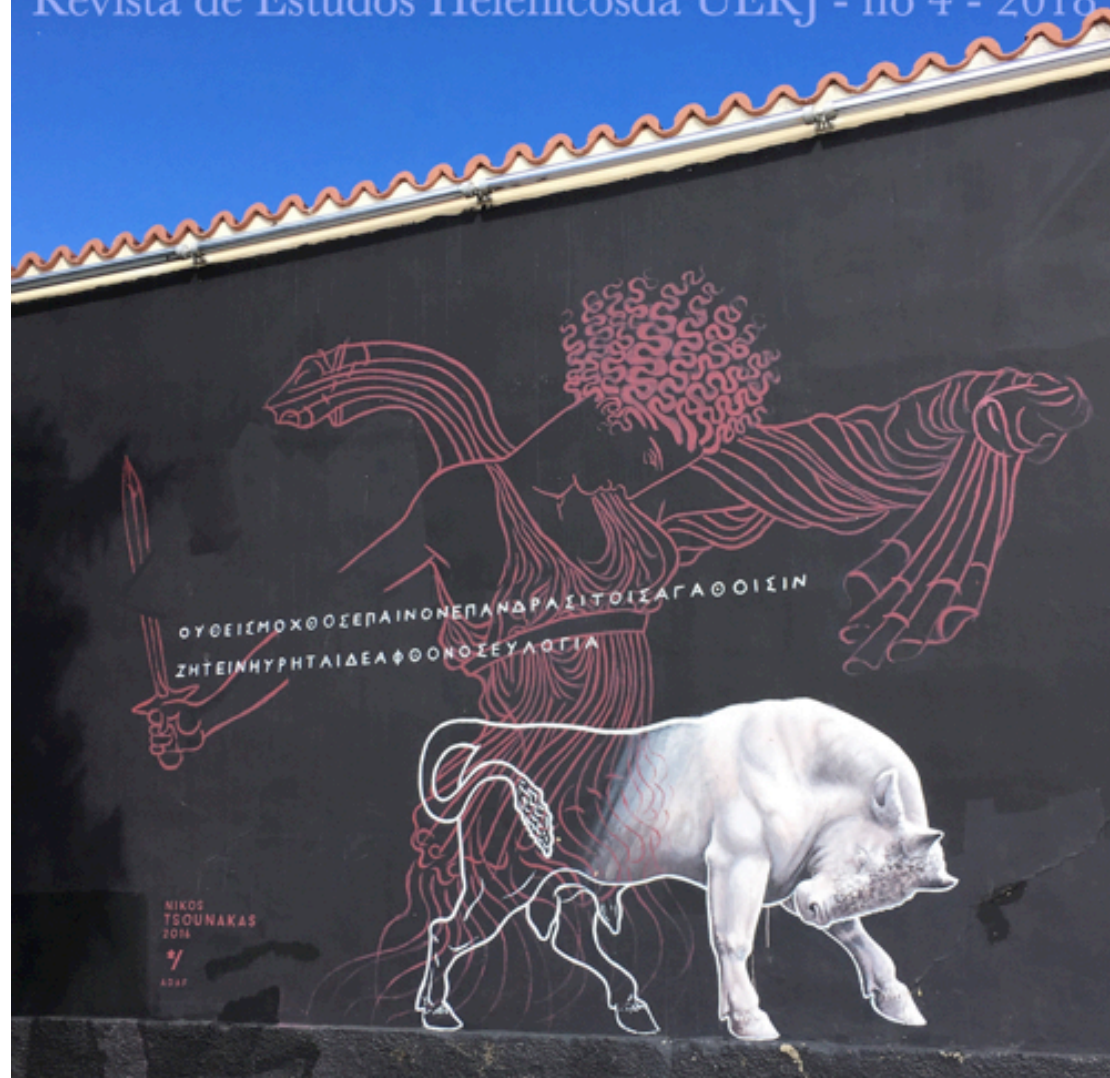

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΒΛΕΜΜΑ

Revista de Estudos Helênicos da UERJ - no 4 - 2018

Η χρήση του «υπερβατού» από έναν εξελληνισμένο Σύρο των βυζαντινών χρόνων. Η περίπτωση του Ιωάννη του Δαμασκηνού

Χαράλαμπος Στεργιούλης - Α.Π.Θ-
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών του Π. Τ. - Ε.Κ.Π.Α.

Περίληψη

Ο Ιωάννης ο Δαμασκηνός (679/680-749/750), υπήρξε ο διασημότερος συγγραφέας του 8ου αιώνα, θεολόγος, υμνογράφος, εκκλησιαστικός ρήτορας και διδάσκαλος της Εκκλησίας. Το συγγραφικό του έργο γνώρισε και γνωρίζει καθολική αποδοχή και διαρκή αναγνώριση. Στη παρούσα μελέτη παρουσιάζεται μια πτυχή της πολύπλευρης δραστηριότητάς του. Η βαθιά από μέρους του γνώση των κανόνων της ρητορικής τέχνης, όπως αυτοί διαμορφώθηκαν κατά τις προηγούμενες περιόδους, αφομοιώθηκαν από τους εκκλησιαστικούς Πατέρες και ρήτορες (Βασίλειο Καισαρείας, Γρηγόριο Ναζιανζηνό, Ιωάννη Χρυσόστομο) κατά τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες και ενσωματώθηκαν στην εκκλησιαστική ρητορική.

Στην παρούσα μελέτη παρουσιάζεται η χρήση του σχήματος του υπερβατού από τον Ιωάννη Δαμασκηνό στον εγκωμιαστικό του λόγο προς τη μεγαλομάρτυρα Βαρβάρα. Το *Εγκώμιο* του Δαμασκηνού είναι γεμάτο από σχήματα λόγου και εκφραστικά μέσα που αποδεικνύουν τις εξαιρετικές του ικανότητες ως ρήτορα. Κυρίαρχη θέση ανάμεσα στα υπόλοιπα σχήματα κατέχει το υπερβατό, ένα από τα τρία σχήματα που συναποτελεί μαζί με το *χιαστό* και την *αναστροφή* την ομάδα των *figurae per transmutationem*. Παρουσιάζονται οι τρεις κατηγορίες υπερβατού με τις επιμέρους υποπεριπτώσεις. Η πρώτη *υπερβατική μετακίνηση* και *αναδιάταξη* (*υπερβατό Ι*) εμπλέκει συντακτικούς όρους (YI). Η δεύτερη (*υπερβατό ΙΙ*) εμπλέκει συγκεκριμένες λέξεις που από μόνες τους δεν αποτελούν συντακτικό όρο (YII), ενώ τέλος στην τρίτη κατηγορία (*παρατατικό υπερβατό*) εμπλέκονται τόσο οι συντακτικοί όροι όσο και μεμονωμένες λέξεις (YIII).

Abstract

John Damascene (679/680-749/750) was the most famous writer of the 8th century, a theologian, hymnographer, ecclesiastical orator and teacher of the Church. His writing work has been enjoying universal acceptance and lasting recognition. This study presents an aspect of his multifaceted activity. His deep knowledge of the rules of rhetorical art, as formed in previous periods, assimilated by the ecclesiastical Fathers and orators (Basil the Great, Gregory of Nazianzus and John Chrysostom) during the early Christian centuries and incorporated into ecclesiastical rhetoric.

The current study presents the use of the *hypervaton* by John Damascene in his praising speech to the great martyr Barbara. The *Encomium* by John Damascene is full of figures of speech and expressive means that prove his outstanding abilities as an orator. A dominant position among the other figures of speech is occupied by the *hypervaton*, one of the three figures of speech that, along with the *chiaston* and the *anastrofe*, forms the group of *figurae per transmutationem*. There are three categories of *hypervaton* presented, with the individual sub-cases. The first *hypervaton movement and rearrangement* (*hypervaton* I) involves syntactical terms (YI). The *second* (*hypervaton* II) involves specific words that are not syntactic terms on their own (YII), while both the syntactic terms and individual words are involved in the third category (*prolonged hypervaton*, YIII).

1.1. Η ζωή του

Ο Ιωάννης ο Δαμασκηνός (679/680-749/750), υπήρξε ο διασημότερος συγγραφέας του 8ου αιώνα, θεολόγος, υμνογράφος, εκκλησιαστικός ρήτορας και διδάσκαλος της Εκκλησίας (Δετοράκης, 2003, σ. 308). Ο πατέρας του Σέργιος Μανσούρ, εξελληνισμένος Σύρος, κατείχε υψηλό αξίωμα στην αυλή του χαλίφη της Δαμασκού Αβλούλ Μελίκ (685-705) και μερίμνησε για την εκπαίδευση του γιου του, την οποία ο Ιωάννης ολοκλήρωσε μαζί με τον θετό αδερφό του Κοσμά στο μοναστήρι του Αγίου Σάββα της Ιερουσαλήμ, κέντρο γραμμάτων και παιδείας στην αραβοκρατούμενη Ανατολή. Η ελληνική παιδευτική παράδοση έναν αιώνα μετά την αραβική κατάκτηση ήταν ακόμη πολύ ζωντανή σ' αυτήν την περιοχή (Δετοράκης, 2003, σ. 308). Στη Μονή του Αγίου Σάββα ο Ιωάννης παρέμεινε ως το τέλος της ζωής του και τιμάται ως άγιος από την Ορθόδοξη Εκκλησία (4 Δεκεμβρίου).

1.2. Το έργο του

Το συγγραφικό έργο του Ιωάννη του Δαμασκηνού γνώρισε και γνωρίζει καθολική αποδοχή και διαρκή αναγνώριση (Δετοράκης, 2003, σ. 308). Έγραψε έργα ερμηνευτικά (π.χ. την ερμηνεία των Επιστολών του αποστόλου Παύλου), δογματικά (με σημαντικότερο όλων την *Πηγή τῆς Γνώσεως*), αντιρρητικά (όπως τις τρεις πραγματείες του *Περὶ εἰκόνων*, που αποτέλεσαν τη βάση της ορθής διδασκαλίας για την τιμή των εικόνων), ηθικά (τα *Ἐνὰ Παράλληλα*, ένα εκτενές βιβλικό και πατερικό ανθολόγιο σε τρία βιβλία), αγιολογικά και ομιλητικά (ομιλίες, εγκώμια και βίους), υμνογραφικά (θεωρείται ο κατεξοχήν ποιητής της αναστάσιμης υμνογραφίας) και τέλος σ' αυτόν αποδίδεται και το λαμπρό χριστιανικό μυθιστόρημα *Βαρλαάμ και Ιωάσαφ*.

2.1. Το υπερβατό

Το σχήμα του *υπερβατού*¹ (λατιν. *transgressio* ή *transiectio*) δημιουργείται στην περίπτωση κατά την οποία παρεμβάλλονται μία ή περισσότερες λέξεις ανάμεσα σε δύο λέξεις με στενή λογική και συντακτική θέση. Είναι δηλαδή μια μετακίνηση σε *απόσταση*, μια μετάθεση (*υπέρβασις* ή *υπέρθεσις*) που συνοδεύεται πάντοτε από την *απομάκρυνση* και *αποκοπή* συγκεκριμένου λογικού συντάγματος/λέξης απ' ό,τι αποτελεί τη συνηθισμένη του συντακτική και λογική συνάφεια (Νάκας, «Σχήμα υπερβατόν»: μια αδρομερής τυπολογική κατάταξη των περιπτώσεων ασυνεχούς/υπερβατικής σύνταξης, 2015, σ. 389). Το υπερβατό ως σχήμα μαζί με το *χιαστό* και την *αναστροφή* αποτελούν μια ομάδα σχημάτων την *figurae per transmutationem*.

Στα περιορισμένα όρια ενός άρθρου εξετάσαμε την περίπτωση του υπερβατού στο «*Εγκώμιον εἰς τὴν ἁγίαν καὶ ἔνδοξον τοῦ Χριστοῦ μάρτυρα Βαρβάραν*»². Για την τυπολογική προσέγγιση του *υπερβατού* στο έργο του Ιωάννη του Δαμασκηνού βασιστήκαμε στην αντίστοιχη κατηγοροποίηση που προτείνει ο Νάκας (Νάκας, «Σχήμα υπερβατόν»: μια αδρομερής τυπολογική κατάταξη των περιπτώσεων ασυνεχούς/υπερβατικής σύνταξης, 2015, σ. 390). Η πρώτη *υπερβατική μετακίνηση* και *αναδιάταξη* (*υπερβατό Ι*) εμπλέκει συντακτικούς όρους (YI). Η δεύτερη (*υπερβατό ΙΙ*) εμπλέκει συγκεκριμένες λέξεις που από μόνες τους δεν αποτελούν συντακτικό όρο (YII), ενώ τέλος στην τρίτη κατηγορία (*παρατατικό υπερβατό*) εμπλέκονται τόσο οι συντακτικοί όροι όσο και μεμονωμένες λέξεις (YIII).

Υπερβατό I(YI)

Το YI υποδιαιρείται σε δύο είδη: [YIA] και [YIB].

Στο [YIA] έχουμε υπερβατική μετάθεση συντακτικού όρου στα όρια του κατηγορήματος ή της πρότασης (Νάκας, «Σχήμα υπερβατόν»: μια αδρομερής τυπολογική κατάταξη των περιπτώσεων ασυνεχούς/υπερβατικής σύνταξης, 2015, σ. 391). Διακρίνουμε τις εξής υποκατηγορίες στο *Εγκώμιο*:

[YIA.a1]: μετακίνηση/μετάθεση του επιθετικού προσδιορισμού

Στο [YIA.a1.1], όπου ο επιθετικός προσδιορισμός προτάσσεται, έχουμε την απομάκρυνση και αποκοπή του επιθετικού προσδιορισμού από το ουσιαστικό-κεφαλή, π.χ. του «*ψυχωφελές καὶ πνευματικόν*» από το «*θέατρον*» (Νάκας, 2015,

¹ Για το υπερβατό βλ. Μαρωνίτης, Δ. Ν. (1962). «Ερευνες στο ύφος του Ηροδότου. Μια μορφή υπερβατού», *Επιστημονική Επετηρίς Φιλοσοφικής Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*. Παράρτημα 7 (με παραπομπές σε βιβλιογραφία). Smyth, H. (1984). *Greek Grammar*, Harvard University Press: Cambridge, Massachusetts: 679. Κούκουρα, Δ. (1986). «Οι υφολογικές επιλογές του Γρηγορίου Παλαμά στις Ομιλίες του», *Επιστημονική Επετηρίς Θεολογικής Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης* 29. Παράρτημα 56: 133-136. Lausberg, H. (1998, 318-320). Devine & A. M.-Stephens, L. D. (2000), *Discontinuous Syntax Hyperaton in Greek*, New York-Oxford, Oxford University Press. Σακελλαριάδης, 2004, σ. 397. Ευσταθίου (1994). Στεργιούλης (2009). Νάκας (2015). Νάκας (2016).

² Το εγκώμιο εκδόθηκε από Kotter, 1988, σ. 249-278.

σ. 392). Στη συγκεκριμένη περίπτωση τον επιθετικό προσδιορισμό αποκόπτει από το ουσιαστικό-κεφαλή (Ο_{κεφ}) το ρήμα (στο παράδειγμά μας το “*πρόκειται*”):

1. ψυχωφελές καὶ πνευματικὸν ἡμῖν *πρόκειται* θέατρον (257, 2, 11)³•κατὰ πάσης *ἐκπέμπει* τῆς οἰκουμένης (259, 5, 13-14)•τὸ προφητικὸν *ἐδέξατο* λόγιον (260, 6, 9)•μονογενὲς *ἔσχε* θυγάτριον (261, 7, 4)•εἰς τὰ ἄτιμα *ἀνέπτυσε* πρόσωπα (262, 8, 21)•τοὺς ἀποστάτας *αὐτοῦ κατέπληξας* δαίμονας (264, 11, 13-14)•οἰκείου *παρεμυθήσατο* στόματος (266, 12, 22)•τῇ παγκακίῳ σῇ *ἐπισωρεύσεις* κεφαλῇ (268, 14, 24)•τῆς ἀνθρωπίνης *ὑπερυψώθησαν* καταστάσεως (268, 15, 19)•τοῖς ἀνθρωποκτόνοις *γεγόνασιν* δαίμοσιν (268, 15, 20)•βάσανον *ἐπιτηδεύει* ἀφόρητον (269, 16, 2)•ὅσῃν τὸ *πρᾶγμα φέρει* ταῖς παρθένοις αἰσχύνῃν (269, 16, 9-10)•τοῖς λοιποῖς *συναπημφιάσατο* πάθεσιν (269, 16, 26)•τελείαν *δόξῃ* λατρείαν (270, 17, 8)•ἀξία *μετήλθεν* ἐκδίκης (270, 17, 20)•ταύτην *πληροφορεῖ καὶ παρέχει* τὴν πίστιωσιν (272, 18, 5-6)•πρὸς ἡτρεπισμένην *ἐδορυφορεῖτο* ἀνάπαυσιν (272, 18, 9-10)•εἰς ἡτοιμασμένην *κατήγετο* κόλασιν (272, 18, 11)•πονηρότερα *ἐδρέψω* τὰ δράγματα (272, 18, 19)•τὸ γραφικὸν *ἀπεφήνατο* λόγιον (275, 21, 29)•ὁ σὸς *δεσπόμενος* νυμφίος (275, 21, 30)•ἅπαντα *λελόγισαι* σκύβαλα (276, 22, 28)•θαυμασίῳ *ἀπονίπτεται* νοσήματι (276, 22, 43)•τὰ λοιμώδη *θεραπεύεται* τραύματα (277, 22, 49)•ἡ ἀηδὴς *φυγαδεύεται* σκῆψις (277, 22, 49-50)•πάντων ἐκλυτροῦνται κινδύνων (277, 22, 50-51)•

Στο [ΥΙΑ.α1.2] τον επιθετικό προσδιορισμό αποκόπτει από το ουσιαστικό-κεφαλή (Ο_{κεφ}) ένα απαρέμφατο:

2. τὸ μονογενὲς *κατασφάζει* θυγάτριον (263, 9, 18)•πικραῖς αὐτὴν *καταναλῶσαι* κολάσεσιν (264, 10, 13)•ἀναιρετικὴν *ἐπενέγκαι* τομήν (272, 18, 17)•

Στο [ΥΙΑ.α1.3] τον επιθετικό προσδιορισμό αποκόπτει από το ουσιαστικό-κεφαλή (Ο_{κεφ}) μία μετοχή:

3. ταύτης *γεγευσμένοι* τῆς ἐμπειρίας τε καὶ εὐτεχνίας (256, 1, 9)•τοῦ ἰδίου *ἀναλαβὼν* ποιήματος (258, 4, 13)•τὸ ἡμέτερον *ἀνασκευάσας καὶ ἀνανεωσάμενος* φύραμα (259, 5, 12-13)•τὸ σωτήριον *τοῖς βροτοῖς διαγγέλλοντας* κήρυγμα (259, 5, 13-14)•εἰς τὰς ἀνθρωπίνας *μεταβαῖνον* ψυχάς (259, 5, 25-26)•τῆς προφητικῆς *προσαγορευούσης* χάριτος (260, 6, 11-12)•τὰ κοσμικὰ *διαπτύουσιν* θέλγητρα (264, 10, 21-22)•τῆς πατρικῆς *ἀποφοιτήσας* πολυθεΐας•τὸ τυχὸν *ἔχον* σπάραγμα (266, 13, 3)•τῆς ἐκείνου *καταγελάσασα* ἐμβροντησίας (266, 13, 5-6)•τούτοις *ἐξαφθείς* τῷ *θυμῷ* τοῖς ῥήμασιν (267, 13, 12)•τῷ θεῷ *γενόμενοι* κάτοχοι πνεύματι (268, 15, 13)•τοῦ πονηροῦ *πλήρεις* χρηματίσαντες πνεύματος (268, 15, 15-16)•τῷ μαρτυρικῷ *κατεστεμμένη* τε διαδήματι (270, 16, 35)•Σκηπτὸς γὰρ *οὐρανόθεν ἐνεχθείς* κεραυνὸς (272, 18, 20-21)•λαμπρὰ *κατ’ αὐτοῦ ἀράμενον* τρόπαια (274, 20, 9)•τοὺς σοὺς *ἐποπτεύουσα* συμπαθεῖ τῷ βλέμματι πρόσφυγας (277, 23, 1-2)•τῇ ἀντιληπτικῇ σου *προσφεύγουσι* πρεσβείᾳ (278, 23, 20)•

³ Τα νούμερα παραπέμπουν στις αντίστοιχες σελίδες της έκδοσης του κειμένου από τον Kotter.

Στο [ΥΙΑ.α1.4] τον επιθετικό προσδιορισμό αποκόπτει από το ουσιαστικό-κεφαλή (Ο_{κεφ}) ένα ρηματικό επίθετο (Νάκας, 2015, σ. 393). Περίπτωση αυτού του είδους δεν συναντήσαμε στο λόγο του Δαμασκηνού.

Στο [ΥΙΑ.α1.5 και 6] τον επιθετικό προσδιορισμό αποκόπτουν από το ουσιαστικό-κεφαλή (Ο_{κεφ}) συντακτικοί όροι, όπως το υποκείμενο και το κατηγορούμενο (στο μελετώμενο εγκωμιαστικό λόγο). Περίπτωση αυτού του είδους δεν συναντήσαμε στο λόγο του Δαμασκηνού.

Στο [ΥΙΑ.α1.7] τον επιθετικό προσδιορισμό αποκόπτει από το ουσιαστικό-κεφαλή (Ο_{κεφ}) ένα οποιοδήποτε άλλο εξάρτημα του ρήματος με λειτουργία συμπληρώματος/αντικειμένου ή προσδιορισμού. Έτσι συναντήσαμε τις περιπτώσεις που τον επιθετικό προσδιορισμό αποκόπτουν: α) το αντικείμενο:

7α. ἐν σμικρῷ τὴν μακαρίαν οἰκίσκῳ κατέκλεισεν (264, 10, 11)•φῶς αὐτὴν ὑπέρλαμπρον περιήστραψεν (264, 12, 4)•

β) ένας εμπρόθετος προσδιορισμός:

7b. τοῦ εὐσεβοῦς κατὰ πνεῦμα φρονήματος (267, 15, 2)•Ἄπας οὖν ἐπὶ σοι λόγος (274, 21, 1)•

και γ) ένας επιρρηματικός προσδιορισμός:

7c. τοὺς ἱεροὺς λοιπὸν ἀποστόλους (259, 5, 13)•τὸ μὲν Σοδομιτικὸν ἐνταῦθα σε πῦρ (272, 18, 21-22)•τοῦ μόνου ὄντως καλοῦ τε καὶ ἑραστοῦ (273, 19, 13-14)•ἐν ἐκείνῳ μόνου τῷ χώρῳ (277, 22, 46)•

Σε κάποιες-όχι λίγες-περιπτώσεις η γενική προσδιοριστική προτάσσεται του [Ο_{κεφ}] ως αποτέλεσμα αναστροφής (Νάκας, 2016, σ. 746-747):

8. τὰς παντοίας τῶν κολάσεων ιδέας (261, 6, 32)•ἀπαστράπτουσιν τοὺς κάλλους φανότητα (261, 7, 8)•τὴν δ' ἀληθὴ τῶν χριστιανῶν πίστιν (261, 7, 13)•τὴν ἐπανθοῦσαν αὐτῆς τοῦ προσώπου εὐπρέπειαν (264, 10, 15-16)•πᾶσαν αὐτοῦ τὴν προτέραν φαρέτρην (264, 10, 20-21)•ποιαὶς αὐτῆς βασάνοις (265, 12, 3)•ἐτέρα μοχθηρίας ἐπίνοια (267, 14, 11)•ἕτερον αἰκισμῶν εἶδος (267, 14, 12-13)•τὴν ἀκόλαστον αὐτῶν ὄρασιν (270, 16, 42-43)•ἄπρακτον αὐτῶν τὴν ἐπίνοιαν δέδεικεν (270, 16, 45)•πᾶσα γὰρ αὐτοῦ ἡ ἐπίνοια (270, 17, 3)•παντοίοις βασανιστηρίων εἶδεσι (273, 19, 29-30)•δι' εὐστροφῆς ῥημάτων συνθήκης (274, 21, 5)•τὰ τίμια σου λείψανα(276, 22, 39)•

[ΥΙΑ.α2]

Στο [ΥΙΑ.α2] ο επιθετικός προσδιορισμός επιτάσσεται. Το Ο_{κεφ} το αποκόπτει από τον επιθετικό προσδιορισμό ένα ρήμα:

1. λογιζομένους ἀνεκίνει θεοσεβεῖς (261, 7, 10)•ἀγγέλους ἔσχευ φαιδρούς (272, 18, 12)•

ή ένα απαρέμφατο (δεν εντοπίσαμε σχετικό παράδειγμα)⁴ ή μια μετοχή:

3. καὶ τὸν πλοῦτον προσφέρουσα πλείονα (258, 3, 17-18)•ζῆλον ἀναλαβοῦσα ἔνθεον καὶ ἀνάπυρον (262, 8, 20-21)•ὡς ἄνθος χόρτου λογιζομένην εὐφθαρτον καὶ εὐμάραντον (264, 10, 22-23)•

⁴ Για την παρεμβολή απαρεμφάτου ανάμεσα στο Ο_{κεφ} και στον επιθετικό προσδιορισμό βλ. (Στεργιούλης, υπο δημ.)

[YIA.b]: μετακίνηση/μετάθεση της γενικής προσδιοριστικής

Στο [YIA.b] παρατηρείται μετακίνηση/μετάθεση της γενικής προσδιοριστικής. Αυτό που παρεμβάλλεται είναι το ρήμα:

1. *μαλάξαι τούτου δεδύνηται* τῆς ψυχῆς τὸ σκληρὸν καὶ ἀπάνθρωπον (264, 10, 7-8)• *ὁ τῆς δόξης κατεφαίνετο κύριος* (265, 12, 4-5)•

-ένα απαρέμφατο:

2. τοῦ μὲν Χριστοῦ *παύεσθαι* τὴν προσκύνησιν (261, 6, 36-37)• *κεφαλικῆς τιμωρίας ὑπομεῖναι* περαιώσιν (270, 17, 5-6)• *τῆς εὐχῆς τῶν ρημάτων ἐπακοῦσαι* τῆς μάρτυρος (270, 17, 16)• *δακτυλοδεικτούμενος πατὴρ κληθῆναι* τῆς μάρτυρος (272, 18, 24)•

-μια μετοχή

3. καὶ πρὸς ἀρετῶν *προβαίνουσα* τελειότητα (260, 6, 8)• *εἰς πίστιν τῶν ἁπιστοῦ προτρεπομένη* σωτήριον (263, 9, 7)• τοῦ πατρὸς *ὁρῶσα* τὸ παμμίαρον ὄρμημα (264, 10, 1-2)• *τῶν ἀγώνων διαδραμοῦσα* τὸν δίαυλον (272, 19, 2-3)• *τῶν ἄθλων ἐπάξια κομισαμένη* τὰ ἔπαθλα (272, 19, 3-4)• καὶ δόξης *ἡμφιεσμένου* στολήν (274, 19, 37-38)• *τῆς προσφερούσης* δὲ γνώμης *προσεσχηκῶς* τῇ ποιότητι (277, 23, 9)• καὶ τὸν κοσμικὸν *ἀχειμάσως περαιώσας* κλύδωνα (277, 23, 13-14)•

-ένα ρηματικό επίθετο (4), συντακτικοί ὅροι ὅπως το υποκείμενο (5) ἢ το κατηγορούμενο (6), ἓνα εμπρόθετο εξάρτημα του ρήματος (7) ἢ ἓνας επιρρηματικός προσδιορισμός (Νάκας, 2015, σ. 394):

8. τῆς τριάδος *διαρρήδην* τὴν δόξαν (263, 9, 6)• *καρπὸς πολλάκις* εὐσεβείας ἀναδίδεται (263, 9, 22-23)•

Το δεύτερο υποείδος [YIB] που προτείνει ο Νάκας (2015, 395) ἔχει να κάνει με την υπερβατική μετάθεση/μετακίνηση συντακτικού ὅρου στα ὅρια (ἢ στις παρυφές) μιας φράσης ουσιαστικού και υποδιαιρείται σε 11 υποπεριπτώσεις. Στο *Εγκώμιο* του Δαμασκηνοῦ εντοπίσαμε τις εξής:

[YIB.a]:

απομάκρυνση του επιθετικού προσδιορισμοῦ ἀπὸ το $O_{κεφ}$ λόγω αναστροφῆς τῆς γενικῆς προσδιοριστικῆς, που προτάσσεται ἀντὶ να επιτάσσεται:

1. ἅπασαν *ἐγκωμίων* σύνθεσιν (256, 1, 1)• *παμπόθητον τοῦ Χριστοῦ* στεφανῖτιν (257, 2, 16)• *ἡ πάναγνος τοῦ Χριστοῦ* ἀμνάς (257, 2, 22)• *ὁ ἱερὸς τῆς ἐκκλησίας* διδάσκαλος (258, 3, 14)• *τὴν τοσαύτην τοῦ ἀλάστορος τυράννου* ὕβριν (258, 4, 11-12)• *τῷ τελευταίῳ τῆς γενένης* πῦρ (260, 5, 34) • *τῇ ἀπλανεῖ τῶν ὄντων* θεωρία (273, 19, 12-13)•

απομάκρυνση του επιθετικού προσδιορισμοῦ λόγω μετακίνησης-πρόταξης μιας εμπρόθετης φράσης που εξαρτάται ἀπὸ το $O_{κεφ}$ και λειτουργεῖ ως προσδιορισμός του (Νάκας, 2015, σ. 396):

2. καὶ τὸν ἴδιον *κατὰ σάρκα* πατέρα (257, 2, 21)•

Δεν συναντήσαμε περιπτώσεις κατὰ τὴν οποία να ακολουθεῖ ο επιθετικὸς προσδιορισμός (Στεργιούλης, υπο δημ.), ἀλλὰ συναντήσαμε τὴν περίπτωση πρόταξης κλητικῆς προσφώνησης (Στεργιούλης, υπο δημ.):

3. τῆς σεπιτῆς καὶ ἱερᾶς σου, ᾧ καλλίνικε τοῦ Χριστοῦ μάρτυς Βαρβάρα, ὁμολογίας (265, 11, 5-6)•

Το [YIB.b] με απομάκρυνση της γενικής προσδιοριστικής από το Ο_{κεφ} λόγω πρόταξης του επιθετικού προσδιορισμού δεν το συναντήσαμε στο συγκεκριμένο Εγκώμιο (Νάκας, 2015, σ. 396).

[YIB.c]

Η υποπερίπτωση [YIB.c] χαρακτηρίζεται από την υπερβατική μετακίνηση του επιθετικού προσδιορισμού της γενικής προσδιοριστικής (Νάκας, 2015, σ. 396).

σῶμά σου τὸ μιαρὸν (272, 18, 21)•

Οι υποπεριπτώσεις [YIB.d-i και k], όπως τις κωδικοποίησε ο Νάκας δεν εντοπίζονται στο Εγκώμιο του Λαμασκηνού στην Αγία Βαρβάρα⁵, παρά μόνον η υποπερίπτωση [YIB.j].

Στη συγκεκριμένη υποπερίπτωση παρατηρείται μετακίνηση/μετάθεση του επιθετικού προσδιορισμού ή της γενικής προσδιοριστικής αλλά και του Ο_{κεφ}, όταν η φράση ουσιαστικού που τις περιέχει εξαρτάται από πρόθεση ή κάποιο άλλο εισαγωγικό μόριο (Νάκας, 2015, 398):

[YIB.j]

νυκτερίδων δίκην (259, 5, 31)•χόρτου δίκην (261, 6, 40)•

Υπερβατό II (YII)

Το δεύτερο είδος υπερβατού σχετίζεται με τη μετακίνηση/μετάθεση λέξεων με-κατά κανόνα-σταθερή θέση, όπως είναι τα άρθρα, οι αναφορικές αντωνυμίες, οι προθέσεις, οι υποτακτικοί σύνδεσμοι, τα αποφαιτικά μόρια κ. ά. (Νάκας, «Σχήμα υπερβατόν»: μια αδρομερής τυπολογική κατάταξη των περιπτώσεων ασυνεχούς/υπερβατικής σύνταξης, 2015, σ. 399).

[YII.a]

Την υπερβατική αποκοπή του άρθρου μπορεί να προκαλέσει ένα ρήμα με τα συμπληρώματά του:

1. ἡ τῆς ἐξουσίας ἐστὶν εκβολή καὶ ἔκπτωσις (259, 5, 2-3)•ὁ τῆς γῆς ἄνωθεν καταπεφοίτηκε κύριος (259, 5, 22-23)•ἀπὸ τοῦ αὐτῆς ἐγένοντο σώματος (266, 12, 11)•πρὸς τὴν εἰς οὐρανὸν ἡπείγετο μεταρσίαν ἀνάβασιν (270, 17, 15)•τῇ τοῦ μαρτυρίου κατήστραψας καὶ κατηγλαῖσας στερρότητι (273, 22, 3-4)•ὁ τῆς δικαιοσύνης σοι ἀπόκειται στέφανος (276, 22, 35-36)•

-ένα απαρέμφατο, το οποίο έχει θέση αντικειμένου σε επιθετική μετοχή:

2. τῶν Χριστοῦ τὴν πίστιν μέχρι θανάτου τηρεῖν αἵρουμένων (261, 6, 40-41)•ἡ τὴν παρθενίαν καὶ πρὸ τοῦ μαρτυρίου φυλάξαι τῷ Χριστῷ καθυποσχομένη ἄκραντον καὶ ἀμίαντον (273, 19, 7-9)•

-μία μετοχή με τα συμπληρώματά της (Στεργιούλης, υπο δημ.):

3. τῇ τοῦ τρόπου παρισυμένους ὡμότητι (261, 6, 34-35)•τὸ τοῦ προφήτου Δαυὶδ εὐκαίρως εἶποῦσα μελώδημα (262, 8, 21-22)•τὰ κατὰ τῆς μάρτυρος ἐξευρίσκων βασανιστήρια (267, 14, 14-15)•

⁵ Για τις παραπάνω υποπεριπτώσεις βλ. Νάκας, 2015, σ. 397-398.

-η γενική προσδιοριστική (Στεργιούλης, υπο δημ.):

4. πρὸς τὸ *τῆς ὑποθέσεως* μέγεθος (256, 1, 5)•πρὸς τὴν *τοῦ λόγου* ἐγχείρησιν (256, 1, 10-11)•παρὰ τοῦ *τῶν τοιούτων ἀγωνισμάτων* ἐπόπτου καὶ ἀθλοθέτου Χριστοῦ (256, 1, 15-16)•τὴν *τῶν ἀντιπάλων* συμπλοκὴν (257, 2, 6)•πρὸς τὴν *τούτων* ἐπόπτευσιν (257, 3, 2)•ἐκ τῆς *τοῦ παραδείσου* τρυφῆς (258, 4, 4)•τῷ *ἁμαρτίας* ἀπείρῳ (258, 4, 16)•παρὰ τὸν *τοῦ πάθους* καιρὸν (259, 5, 4-5)•τῶν *ἐκείνου* σπερμάτων (259, 5, 5-6)•τοῖς *τοῦ πνεύματος* ἁμαρύγμασιν (259, 5, 16)•τῆς *τῶν ἁμαρτημάτων* κηλίδος (259, 5, 28-29)•τοῖς *ἐαυτῶν* ὅμμασι (259, 5, 32)•πρὸς τὴν *τῶν βδελυγμάτων* πλάνην (260, 6, 4-5)•περὶ τὴν *τῶν ἀψύχων* εἰδώλων προσκύνησιν (261, 7, 3-4)•τὴν *τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος* σεπτὴν ὁμολογίαν (261, 7, 13-14)•τῆς *τῶν ἀκηράτων ἀγαθῶν* ἀπολαύσεως (261, 7, 16-17)•τὴν *ταύτης* συζυγίαν (262, 8, 4)•Ὁ *τοίνυν ταύτης* πατὴρ (262, 8, 13)•Ἡ *δὲ τῆς τριάδος* δούλη (262, 8, 15-16)•τὴν *τῆς προμήτορος Εὔας* εὐήθειαν (262, 8, 26-27)•τὰ *τούτου* θελκτήρια (263, 8, 29)•τοῦ *ταύτης* γεννήτορος (263, 9, 1)•τῆς *ἐαυτοῦ* διατάξεως (263, 9, 2)•διὰ τὴν *τῆς τριπλῆς θυρίδος* πρόσθεσιν (263, 9, 3)•ἐπὶ τὴν *τούτου* θυγατρὸς κέλευσιν (263, 9, 3-4)•διὰ τῆς *τρανῆς* καὶ ἀπαρακαλύπτου *τῆς πανευδόξου κόρης* ὁμολογίας (263, 9, 14-15)•τὴν *τῆς ψυχῆς* ὄψιν (263, 9, 15)•τὰς *τούτου* προτροπὰς (264, 10, 23)•τὴν *τῶν ἀθέων τυράννων* ἄνοιαν καὶ ἀσέβειαν (264, 10, 30-31)•τὸ *τοῦ θεοῦ* σεβάσμιον ὄνομα (265, 10, 40)•Τὰς *δὲ τοῦ τυράννου* ἀπειλὰς (266, 12, 8)•ἐπὶ τῇ *τοῦ Χριστοῦ* προτροπῇ (266, 12, 13-14)•ἡ *τοῦ Χριστοῦ* γνησίᾳ μάρτυς (266, 12, 14)•τὸν *τῆς δόξης* κύριον (266, 12, 18)•ἡ *τοῦ Χριστοῦ* νύμφη (266, 12, 24-25)•τῷ *δὲ τοῦ φανέντος* ἔρωτι (266, 12, 27)•τῆς *τοῦ Χριστοῦ* με ἀγάπης χωρίσαι (266, 12, 31)•ἡ *γενναῖα τοῦ Χριστοῦ* μάρτυς (267, 13, 17)•τὴν *τῆς πονηρίας* πηγαίαν διάνοιαν (267, 14, 3)•τὸν *πάσης κακίας* ἄρχηγόν (267, 14, 4)•ἡ *τοῦ Χριστοῦ* ἁμνὸς (267, 14, 7)•τῇ *τοῦ σατανᾶ* μανίᾳ (268, 15, 12)•οἱ *τοῦ Χριστοῦ καὶ τούτων* διώκται (268, 15, 15)•διὰ τῆς *αὐτῶν* ἀρετῆς (268, 15, 22)•τὰς *τοῦ σώματος* αἰκίας (269, 16, 1)•ὁ *ταύτης* πατὴρ (270, 17, 6)•ὁ *πάσης πνοῆς καὶ σαρκὸς* δημιουργὸς (271, 17, 31)•ἡ *δὲ τῆς γεέννης* σε φλὸξ (272, 18, 22)•ἡ *τῶν ἀγίων* ἀγία Θεοτόκος (274, 20, 9-10)•τὸ *τῆς πατρίδος* ἐπίσημον (274, 21, 9-10)•Ἡ γὰρ *τῆς σῆς* θειώδους *ψυχῆς* ἀρετὴ (275, 21, 24)•τῆς *τοῦ νυμφίου* ἀνέκφραστου καὶ ἀνενοήτου ἀγλαΐας καὶ ὠραιότητος (276, 22, 21-22)•τὰ *τῶν παντοδαπῶν ἀρρωστημάτων* ἰάματα (276, 22, 40-41)•τῇ *τοῦ διδομένου* ποσότητι (277, 23, 8)•τῆς *τῶν οὐρανῶν* βασιλείας (278, 23, 22)•

-ένas επιρρηματικός προσδιορισμός (Στεργιούλης, υπο δημ.):

5. τὴν *ἄνωθεν* ροπήν (256, 1, 15)•τὸν *ὄντως* ὄντα θεὸν (258, 4, 8)•τῆς *ἐκεῖσε* ἀτελευτήτου κολάσεως (261, 7, 17)•τῶν *ὑπερλίαν* εὐδοκιμηκόντων ἀνδραγαθημάτων (276, 22, 24-25)•τοῖς *μακράν* που ἀπῳκισμένοις (276, 22, 44)•

-μία δοτική ἢ αιτιατική ὡς συμπλήρωμα (Στεργιούλης, υπο δημ.):

6. ὁ *ἁμαρτίας* παντάπασιν ἄγευστος (259, 4, 21)•ὁ *τὴν καρδίαν* λιθώδης (268, 15, 10)•τοὺς *τῇ πλάνῃ* *τῆς ἀσεβείας* μεθύοντας (278, 15, 11)•

-ένas εμπρόθετος προσδιορισμός (Στεργιούλης, υπο δημ.):

7. οἱ καθ' ἡμᾶς ἀμαθεῖς (256, 1, 8)•τῆς ἐκ τηλικούτων ἀγώνων περιπετείας (256, 1, 13)•τῆς ἐπὶ τὰ ἔξω περιπλανήσεως (257, 2, 2)•τῶν ἐπὶ γῆς βασιλέων (257, 2, 12)•καὶ τῆς κατὰ μέρος διηγήσεως (258, 3, 21-22)•τοὺς δὲ γε κατὰ βάθος δεδεγμένους (259, 5, 30-31)•τῆς ἐν παραδείσῳ διαγωγῆς (260, 6, 15)•τούς τε περὶ ἀθανασίας ψυχῆς λόγους (261, 7, 15-16)•τὸν δι' αὐτῶν ὡς ὀργάνων ἐνεργοῦντα (263, 8, 31)•τὸν ἐξ ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνον (267, 14, 5)•τῷ περὶ Χριστὸν φίλτρῳ (268, 15, 13)•ἐν τοῖς ὑπὲρ φύσιν γεγόνασιν (268, 15, 14)•τὸ διὰ σὲ γεγυμνωμένον σῶμα (269, 16, 30)•τοῖς ὑπ' αὐτοῦ θεραπευομένοις εἰδώλοις (270, 17, 8-9)•ὁ ἐπὶ τῆς θαλάσσης περιπατήσας (271, 17, 21)•ἡ ἐν σαρκὶ διατρίβουσα (273, 19, 30)•τὸν εἰς τὰ ἄμετρα καυχώμενον (274, 20, 13)•ἡ πρὸς τὸν κτίστην οἰκείωσις (275, 21, 24)•τῶν ὑπὲρ ἐνθύμησιν ἀγαθῶν (275, 22, 11)•τῶν ἐν τοῖς σκάμμασιν ἰδρώτων (276, 22, 18)•τῆς ἐν τῷ ὑπερουρανίῳ νυμφῶνι ἀπορρήτου καὶ μυστικῆς ὁμιλίας (276, 22, 22-23)•διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ἀγάπην (276, 22, 34)•
 -το ἀντικείμενο μιας ἐναρθρης μετοχῆς με τα συμπληρώματά τους (Στεργιούλης, υπο δημ.):

8. ὁ τοίνυν τοῦτον ἀδίκως ἀνηρηκῶς (259, 5, 1)•Ὁ γὰρ ἐν ἀρχῇ τὸν Ἀδὰμ μετὰ τῆς συζύγου βασιλῆας (260, 6, 14)•τὰς τῷ ἀφθάρτῳ νυμφίῳ Χριστῷ ἐν τῇ ἐπουρανίῳ παστάδι συναπτομένης (261, 7, 20-262, 7, 21)•ἀγνῆς παρθένου τὴν ψυχὴν πυκναζούσης (262, 8, 1-2)•Ἡ δὲ τοὺς τοιούτους λόγους ὡς λήρους καὶ ὀχληροὺς διαπτύσασα (262, 8, 5-6) •τοῦ ἐν τρισὶν ἡλίοις ἐχομένοις ἀλλήλων νοουμένου (263, 9, 10)•Οἱ γὰρ Χριστῷ προσερχόμενοι (268, 15, 21)•ὁ τὸν οὐρανὸν ἐκτείνας (271, 17, 18)•ὁ τὰς ἀβύσσους συγκλείσας (271, 17, 19)•τοῖς αὐτῆς τὴν μνήμην ἐπιτελοῦσιν (272, 18, 4)•Ὁ δὲ τὴν ἰκεσίαν δεξάμενος (272, 18, 5-6)•ἡ τὸ σωματικόν κάλλος τοῖς πάθεσι μὴ ῥυπώσασα (273, 19, 9-10)•ἡ πλοῦτον καὶ τρυφὴν καὶ σιμῶν νήματα καὶ ὑφάσματα καὶ λίθων πολυτιμῶν καὶ μαργαριτῶν χρυσοκολλήτων καὶ πᾶσαν σωματικὴν εὐκοσμίαν καὶ ὠραιότητα καὶ τῶν ἐπιγείων τερπνοτήτων ἀπόλαυσιν διαπτύσασα (273, 19, 21-24)•τὰ ὀμμάτων ὄρασιν καὶ ὧτων ἀκοήν καὶ πᾶσαν αἴσθησιν τε καὶ νόησιν ὑπεραίροντα (273, 19, 25-26)•τὸν ἐκείνην καταπαλαίσαντα ἀντίπαλον δράκοντα (274, 20, 7-8)•ἡ τὸ θῆλυ μὲν γένος πρώτη καὶ μόνη δοξάσασα (274, 20, 10-11)•τοῦ πάντων δεσπόζοντος (274, 20, 12)•

Επίσης, προέκυψαν και οι εξής νέες υποπεριπτώσεις κατά τις οποίες την υπερβατική αποκοπή άρθρου μπορεί να προκαλέσει

-η παρεμβολή επιρρήματος σε συνδυασμό με εμπρόθετο

9. καὶ οἱ λίαν περὶ τὰς τοιαύτας ἐπιστήμας δεινοὶ (256, 1, 5-6)•τῆς παρ' ἡμῶν νῦν εἰκότως εὐφημουμένης (256, 1, 17-18)•τῶν ἀοράτως μετὰ τῶν ὁρατῶν ἀντιπάλων ἀντιστρατευομένων σοι (265, 11, 9-10)•

-μια γενική προσδιοριστική σε συνδυασμό με επίρρημα ή εμπρόθετο προσδιορισμό:

11. τῆς ἐαυτοῦ τοιγαροῦν ἀναστάσεως (259, 5, 12)•τὴν τῆς ἀσεβείας ἐκουσίως ποιότητα (259, 5, 31)•τοῦ τῆς μακαρίας κατὰ μὲν σάρκα γεννήτορος (268, 15, 1)

Η περίπτωση [YII.c] με μετάθεση ενός συντακτικού όρου της εξαρτημένης από ρήμα δευτερεύουσας πρότασης πριν από τον εισαγωγικό σύνδεσμο, δεν απαντάται στο συγκεκριμένο *Εγκώμιο* (Νάκας, 2015, σ. 400).

Η τέταρτη περίπτωση αφορά την υπερβατική μετακίνηση ή αποκοπή του προθετικού σημείου μιας εμπρόθετης φράσης ή του υποτακτικού συνδέσμου (Νάκας, 2015, σ. 400):

[YII.d]

εις ἄδου πέταυρον (261, 7, 12)●

Υπερβατικά μετακινούνται και αποκόπτονται από ό, τι αποτελεί τη συντακτική και λογική τους συνάφεια και τα αποφαιτικά μόρια (Νάκας, 2015, σ. 400)

[YII.e]

Μὴ δωρεὰν Ἰώβ τὸν κύριον σέβεται (260, 6, 25)●

Τέλος, δεν συναντήσαμε και τις περιπτώσεις [YII.f-h], όπως αυτές κατηγοριοποιήθηκαν από τον Νάκα (2015, σ. 400-401).

Παρατακτικό υπερβατό

Το τρίτο είδος υπερβατού προκύπτει από μετακίνηση/μετάθεση συμπλεκτικά παρατασσόμενου όρου (στα όρια της πρότασης ή του κατηγορήματος, όπως και στα όρια μιας φράσης ουσιαστικού ή και μιας εμπρόθετης φράσης) υποδιαιρείται, σύμφωνα με τον Νάκα (2015, σ. 401) σε πέντε περιπτώσεις, ανάλογα με τον όρο που παρεμβάλλεται ως αποτέλεσμα αυτής της υπερβατικής μετακίνησης. Στο *Εγκώμιο* του Δαμασκηνού εντοπίσαμε τρεις από τις πέντε περιπτώσεις: την α) παρεμβολή του ρήματος σε συνδυασμό με το υποκείμενο ή το αντικείμενό του [YIII-#P#], την γ) παρεμβολή ενός λειτουργικού όρου του κατηγορήματος σε άμεση εξάρτηση από το ρήμα [YIII.#X#] και την δ) παρεμβολή του $O_{\text{κεφ}}$, στα όρια μιας φράσης ουσιαστικού [YIII-# $O_{\text{κεφ}}$ #] (Νάκας, 2015, σ. 401-402), ενώ διακρίναμε στο *Εγκώμιο* μία επιπλέον περίπτωση, την παρεμβολή δηλαδή ενός απαρεμφάτου [YIII-#ΑΠΡΦ#].

[YIII.#P#]

ὄσαι λεῖαί τε ἦσαν καὶ ἀπαλαὶ (259, 5, 26)● ὁ φρενοβλαβής φησι καὶ φρενόληπτος (266, 13, 3-4)●

[YIII.#ΑΠΡΦ#]

ἐπονείδιστον ἔχειν καὶ ἄσχημον (269, 16, 4-5)●

[YIII.#X#]

Ὡ μακαρίας ὄντως καὶ φιλοθέου ψυχῆς (262, 8, 24)●

[YIII.# $O_{\text{κεφ}}$ #]

Γελοῖον γὰρ καὶ πάσης ἀτοπίας ἀνάμεστον (262, 8, 9)● τὸ κατώδυνον αὐτῆς καὶ περίλυπον (265, 12, 5)● εὐπάθειάν τε καὶ θνητῆς εὐγενείας σεμνότητα (274, 21, 8-9)●

Πολλαπλό (διπλό, τριπλό) υπερβατό

Στο πολλαπλό υπερβατό είτε συντακτικοί όροι ή μεμονωμένες λέξεις εμπλέκονται ταυτόχρονα σε περισσότερα από ένα υπερβατά ως πολλαπλότητα είτε συνδυάζεται το ίδιο το υπερβατό με κάποιο άλλο σχήμα είτε υπερβατά του ίδιου ή διαφορετικού είδους (και υποείδους) πραγματώνονται το ένα μετά το άλλο, διαδοχικά ως επαλληλία (Νάκας, «Σχήμα υπερβατόν»: μια αδρομερής τυπολογική κατάταξη των περιπτώσεων ασυνεχούς/υπερβατικής σύνταξης, 2015, σ. 403).

Διπλό

τῆς ἐκ ρητορικῶν λόγων καὶ σοφιστικῆς τέχνης λαρυγγισμάτων ἐρανιζομένης ὑπερίδρυται πλάσεως (256, 1, 3-4): [YII.a7]: τῆς ἐκ ρητορικῶν λόγων καὶ σοφιστικῆς τέχνης λαρυγγισμάτων ἐρανιζομένης ... πλάσεως+[YIA.a1.1]: τῆς ... ἐρανιζομένης ὑπερίδρυται πλάσεως •τὴν #ἀοράτως# συνεπισχύουσας καὶ νευροῦσας #τοὺς μάρτυρας# θείαν #κατανοήσαντες# δύναμιν (256, 1, 20-21): [YII.a5]: τὴν #ἀοράτως# συνεπισχύουσας καὶ νευροῦσας ... θείαν ... δύναμιν+[YIA.a1.3]: θείαν #κατανοήσαντες# δύναμιν •τῆς #ἐκ τῶν λόγων #οὔτοι# βοηθείας προσδέονται (256, 1, 24): [YII.a7]: τῆς #ἐκ τῶν λόγων οὔτοι# βοηθείας+[YIA.a1.7] οὔτοι# βοηθείας# προσδέονται (παρεμβολή υποκειμένου του ρήματος)•τοιαύτης οὖν #ἡμῖν# ἄθλων θεωρίας #προτιθεμένης# (257, 3, 1): [YIA.a1.8]: τοιαύτης οὖν #ἡμῖν# ἄθλων θεωρίας προτιθεμένης+[YIA.a1.3]: τοιαύτης οὖν #ἡμῖν# ἄθλων θεωρίας #προτιθεμένης#(παρεμβολή του αντικειμένου της μετοχής)•ὕπὸ τῆς τοῦ νοητοῦ δὲ #διὰ τοῦ αἰσθητοῦ# ὄψεως ἀπάτης (258, 4, 3-4): [YII.a.11]: ὑπὸ τῆς τοῦ νοητοῦ δὲ #διὰ τοῦ αἰσθητοῦ# ὄψεως ἀπάτης+[YIA.a1.6]: τοῦ νοητοῦ δὲ #διὰ τοῦ αἰσθητοῦ# ὄψεως ἀπάτης•τῷ ἰδίῳ #ἐγκαυχωμένου# θεράποντι #καὶ φάσκοντος# (260, 6, 20-21): [YIA.a1.3]: τῷ ἰδίῳ #ἐγκαυχωμένου# θεράποντι+[YIII.#Ο_{κεφ}#]: τῷ ἰδίῳ #ἐγκαυχωμένου# θεράποντι καὶ #φάσκοντος#•Οὗτος #μονογενὲς# ἔσχε #θυγάτριον#(261, 7, 4): Οὗτος #μονογενὲς# ἔσχε (παρεμβολή του επιθετικού προσδιορισμοῦ)+[YIA.a1.2]: Οὗτος μονογενὲς# ἔσχε #θυγάτριον#• καὶ τῆς ἔνδον ἀπορρήτου κατατρυφώσας μακαριότητος (262, 7, 21-22): [YII.a5]: καὶ τῆς ἔνδον ἀπορρήτου ... μακαριότητος+[YIA.a1.3]: καὶ τῆς ... ἀπορρήτου κατατρυφώσας μακαριότητος•τοῖς σκωλήκων δίκην ἰλυώδεσι τέλμασιν (262, 8, 11): [YII.a7]: τοῖς σκωλήκων δίκην ἰλυώδεσι τέλμασιν+[YIB.j]: τοῖς σκωλήκων δίκην ἰλυώδεσι τέλμασιν•ὁ τῆς εὐσεβείας #όμοῦ# καὶ τῆς φύσεως τοὺς ὄρους ἐκβεβηκῶς (263, 9, 18-19): [YII.a8]: ὁ ... τοὺς ὄρους ἐκβεβηκῶς+[YIII.#X#]: τῆς εὐσεβείας #όμοῦ# καὶ τῆς φύσεως•τῶν τὴν #αὐτοῦ# πίστιν ἐξηλωκότων (263, 9, 24): [YII.a8]: τῶν τὴν ... πίστιν ἐξηλωκότων+[YII.a.2]: τὴν #αὐτοῦ# πίστιν• τῶν #ἡχὴν# τῶν #τοῦ θεοῦ# ῥημάτων εἰσδεδεγμένων (266, 12, 20-21): [YII.a8]: τῶν #ἡχὴν# ... εἰσδεδεγμένων+[YII.a4]: τῶν ἡχὴν τῶν #τοῦ θεοῦ# ῥημάτων εἰσδεδεγμένων•οἱ δὲ τῷ #τοῦ διαβόλου# ζυγῷ ἑαυτοὺς ὑποξεδύσαντες (268, 15, 22-23): [YII.a8]: οἱ δὲ τῷ ... ζυγῷ ἑαυτοὺς ὑποξεδύσαντες+[YII.a.2]: τῷ #τοῦ διαβόλου# ζυγῷ•εἰς ἐκείνην

#ἐπανελθοῦσα# τὴν #πρὸ τῆς παραβάσεως καὶ ἁμαρτίας# κατάστασιν (269, 16, 24-25): [YIA.a1.3]: εἰς ἐκείνην #ἐπανελθοῦσα# τὴν ... κατάστασιν+[YII.a.7]: τὴν #πρὸ τῆς παραβάσεως καὶ ἁμαρτίας# κατάστασιν•τὰς #διὰ Χριστῶν# ἁθλούσας #περιῖστανον# μάρτυρας (270, 16, 41): [YII.a7]:τὰς #διὰ Χριστῶν# ἁθλούσας ... μάρτυρας+[YIA.a1.3]: τὰς ... ἁθλούσας #περιῖστανον# μάρτυρας•τοῖς #δι' ἐκείνων# ἐνεργοῦσι #τῆς πονηρίας# πνεύμασί τε καὶ δαίμοσι (270, 17, 9-10): [YII.a7]:τοῖς #δι' ἐκείνων# ἐνεργοῦσι ... πνεύμασί τε καὶ δαίμοσι+[YIB.a.1]: τοῖς ... ἐνεργοῦσι #τῆς πονηρίας# πνεύμασί τε καὶ δαίμοσι•τὴν ἁγίαν #ἀποτεμεῖν# τῆς μάρτυρος κεφαλὴν (272, 18, 16): [YIA.a1.2]:•τὴν ἁγίαν #ἀποτεμεῖν# ... κεφαλὴν+[YIA.a1.8]: τὴν ἁγίαν ... τῆς μάρτυρος κεφαλὴν•ἡ τοῦ προδότου #σε# Ἰούδα ἀξία #μετῆλθεν# ἐκδίκησης (272, 18, 19-20): [YIA.a1.7c]: τοῦ προδότου #σε# Ἰούδα+[YIA.a1.1]: ἡ ... ἀξία #μετῆλθεν# ἐκδίκησης•τοὺς ἐκ σαρκίνης #προφερομένους# γλώττης ἐκτετορνευμένους λόγους (275, 22, 5-6): [YII.a7]: τοὺς ἐκ σαρκίνης ... γλώττης ἐκτετορνευμένους λόγους+[YIA.a1.3]: τοὺς ἐκ σαρκίνης #προφερομένους# γλώττης ἐκτετορνευμένους λόγους•τὰ ἐποφειλόμενα τοῖς #διὰ Χριστῶν# ἀθλήσασι καὶ ἀθλοῦσιν νικηφόρα στέμματα (276, 22, 19-20): [YIA.a1.7a]:τὰ ἐποφειλόμενα τοῖς ... ἀθλήσασι καὶ ἀθλοῦσιν νικηφόρα στέμματα+[YII.a7]: τὰ ἐποφειλόμενα τοῖς #διὰ Χριστῶν# ἀθλήσασι καὶ ἀθλοῦσιν νικηφόρα στέμματα•καὶ τοῖς #πανταχῇδε τῆς οἰκουμένης μετὰ θερμῆς #σοι προσιοῦσ# τῆς πίστεως (277, 22, 2-3): [YII.a8]:•καὶ τοῖς #πανταχῇδε τῆς οἰκουμένης μετὰ θερμῆς #σοι προσιοῦσ# τῆς πίστεως+[YIA.a1.3]: καὶ τοῖς ... μετὰ θερμῆς #σοι προσιοῦσ# τῆς πίστεως•τὸν #τουτί σοι# προσπεφωνηκότα τὸ εὐτελὲς καὶ ἐξίτηλον #τῆς εὐφημίας# λογύδριον (277, 23, 2-3): [YII.a.8]: τὸν #τουτί σοι# προσπεφωνηκότα τὸ εὐτελὲς καὶ ἐξίτηλον #τῆς εὐφημίας# λογύδριον+[YIB.a.1]: τὸν ... προσπεφωνηκότα τὸ εὐτελὲς καὶ ἐξίτηλον #τῆς εὐφημίας# λογύδριον•

Τριπλό

τὴν #τῶν πρόσκαιρων# τοῦ κόσμου τούτου #πραγμάτων# ἄστατον περιφορὰν καὶ ἀβέβαιον (261, 7, 18-19): [YII.a.2]:τὴν #τῶν πρόσκαιρων# τοῦ κόσμου τούτου #πραγμάτων# ἄστατον περιφορὰν καὶ ἀβέβαιον+[YIB.a.1]:τῶν πρόσκαιρων τοῦ κόσμου τούτου πραγμάτων+[YIII.#Ο_κεφ#]:τὴν ... ἄστατον περιφορὰν καὶ ἀβέβαιον •#᾽Ω κόρης# συνέσει θεῖα τὴν τοῦ πατρὸς #μυκτηρισίας# ἀφροσύνην τε καὶ παράνοιαν (262, 8, 25-26) [YIA.a2]: #᾽Ω κόρης# συνέσει θεῖα τὴν τοῦ πατρὸς #μυκτηρισίας#...+[YII.a.3]: τὴν τοῦ πατρὸς ... ἀφροσύνην+[YII.a.2]•Ο δὲ παρ' αὐτῆς τὴν #τῆς τριπλῆς# ἀφορμὴν #θυρίδος# πυθόμενος (263, 9, 4-5): [YII.a.8]:Ο δὲ παρ' αὐτῆς τὴν #τῆς τριπλῆς# ἀφορμὴν #θυρίδος# πυθόμενος+[YII.a.4]: τὴν #τῆς τριπλῆς# ἀφορμὴν #θυρίδος#+[YIA.a1.8]: τὴν #τῆς τριπλῆς# ἀφορμὴν #θυρίδος#•ἡ τῶν ἐμπαθῶν #τῆς σαρκὸς# σκιρτημάτων λογισμῶ #ἐπικρατήσασα# σῶφρονι (272, 19, 5-273, 19, 1): [YII.a8]:ἡ τῶν ἐμπαθῶν #τῆς σαρκὸς# σκιρτημάτων λογισμῶ #ἐπικρατήσασα#...+[YIB.a9]:ἡ τῶν ἐμπαθῶν #τῆς σαρκὸς# σκιρτημάτων ... σῶφρονι+[YIA.a2.3]: ἡ ... λογισμῶ #ἐπικρατήσασα# σῶφρονι•ἡ εὐθὺς τρανότατα τὴν #τῆς ὁμοουσίου τριάδος# πίστιν θεολογικῶ #διομολογήσασα# στόματι (273,

19, 18-19): [ΥΠ.α8]: ἡ εὐθὺς τρανότηα τὴν ... πίστιν θεολογικῶ #διομολογήσασα# σόματι+[ΥΠ.α4]: τὴν #τῆς ὁμοουσίου τριάδος# πίστιν+[ΥΙΑ.α1.3]: θεολογικῶ #διομολογήσασα# σόματι• ἡ τὼν ἕνα #τῆς ἁγίας τριάδος# διὰ τὴν ἡμετέραν #ἐνανθρωπήσαντα# σωτηρίαν ἐν παρρησίᾳ κηρύξασα (273, 19, 19-21): [ΥΠ.α8]: ἡ τὼν ἕνα #τῆς ἁγίας τριάδος# διὰ τὴν ἡμετέραν #ἐνανθρωπήσαντα# σωτηρίαν ἐν παρρησίᾳ κηρύξασα+[ΥΙΒ.ε]: ἡ τὼν ἕνα #τῆς ἁγίας τριάδος# ... ἐνανθρωπήσαντα σωτηρίαν ἐν παρρησίᾳ κηρύξασα+[ΥΙΑ.α1.3]: ἡ τὼν ἕνα ... διὰ τὴν ἡμετέραν #ἐνανθρωπήσαντα# σωτηρίαν ἐν παρρησίᾳ κηρύξασα•

Επάλληλη διαδοχική εφαρμογή διαφορετικῶν υποπεριπτώσεων

ἀπὸ τοῦ αὐτῆς ἐγένοντο σώματος (266, 12, 11)• τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ ἀθλητικοῖς στίγμασι καὶ τῇ τοῦ αἵματος πορφυρίδι (270, 16, 35-36)• ἡ τῶς #τοῦ σώματος# αἰσθήσεις ἐν ἡλικίας νεότητι πρεσβυτικῶς καὶ ἐμφρόνως παιδαγωγήσασα (273, 19, 6-7)• ἡ ἐν τῷ #τοῦ σωματικοῦ# ῥύπου καθαρτηρίῳ λουτρῷ συμβολικῶς τὴν τριάδα διὰ τῆς #τῶν θυρίδων# τριπλῆς φωταγωγίας ἐξεικονίσασα (273, 19, 15-16)• καὶ τὸ #τῇ τριπτῇ φωτοδοσίᾳ ψυχῶν# μυστικὸν καὶ σωτήριον τυπικῶς #διαγράψασα# βάπτισμα (273, 19, 17-18)• ἡ τὸ #τῆς ἡλικίας# τρυφερὸν καὶ τὸ #τοῦ θήλεως# ἀσθενὲς γεννικῶς καὶ ἀνδρικῶς στερεώσασα (273, 19, 26-27)• ἡ πρὸς τοὺς #τῶν κολάσεων# αἰκισμούς μὴ δειλάνδρῃσασα (273, 19, 28)• τῇ τῶν #κατὰ ψυχὴν# πλεονεκτημάτων λαμπρότητι (273, 22, 2-3)• καὶ τὸ σὸν ἐτήσιον #ἐκτελοῦσι# μνημόσουνον τὰ λοιμῶδη #θεραπεύεται# τραύματα καὶ πάσης ἡλικίας ἡ ἀηδὴς #φυγαδεύεται# σκῆψις καὶ ὄχλησις (277, 22, 48-50)•

Βιβλιογραφία

Kotter, B. (1988). *Die Schriften des Johannes von Damaskos* (Τόμ. V, Opera homiletica et hagiografica). Walter de Gruyter-Berlin-New York.

Δετοράκης, Θ. (2003). *Βυζαντινὴ Φιλολογία. Τα Πρόσωπα καὶ τα Κείμενα, Τόμος Β' (Τόμ. Β')*. Ηράκλειο Κρήτης.

Ευσταθίου, Α. (1994). *Η Γλώσσα των «Περιστασιακῶν Ομιλιῶν» του Ισιδώρου Γλαβά, αρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης (1380-1396)* (Δακτυλόγραφη μεταπτυχιακὴ ἐργασία). Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Μαρωνίτης, Δ. (1962). Ἐρευνες στὸ ὕφος τοῦ Ηροδότου. Μία μορφή υπερβατοῦ. *Επιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*. (Παράρτημα 7).

Νάκας, Θ. (2015). «Σχῆμα υπερβατόν': μια αδρομερὴς τυπολογικὴ κατάταξη των περιπτώσεων ασυνεχοῦς/υπερβατικῆς σύνταξης. *Μελέτες για τὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα* 35, σσ. 388-409.

Νάκας, Θ. (2016). Για τὴν Ὑπερβατικὴ Σύνταξη ("σχῆμα υπερβατόν") στον ποιητικὸ λόγο τοῦ Κωστή Παλαμά. *Πρακτικά τοῦ Γ' Διεθνούς Συνεδρίου Ἡ ποίηση καὶ ἡ Ποιητικὴ τοῦ Κωστή Παλαμά. Ἐβδομήντα χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατό του* (σσ. 737-769). Αθήνα: Ἰδρυμα Κωστή Παλαμά.

Σακελλαριάδης, Γ. (2004). *Σύγχρονο Λεξικό Όρων και Θεμάτων Γλωσσολογικών*. Αθήνα: Gutenberg.

Στεργιούλης, Χ. (υπο δημ.). *Figurae per transutationem* στο Εγκώμιο του Νικήτα Παφλαγόνα στον Ιωάννη τον Χρυσόστομο (BHG 881c). Στο *Figura in praesentia*. Μελέτες αφιερωμένες στον καθηγητή Θανάση Νάκα. Πατάκης.